

ایده‌هایی برای یک سیاست خارجی مستقل

۲۲ اردیبهشت ۱۴۰۴ ساعت ۱۷:۱۰

ایده‌های امیرکبیر برای عرصه خارجی، علی‌رغم محدودیت‌ها و چالش‌ها، نوآورانه و هوشمندانه بودند. رویکرد او به دیپلماسی فعال و مستقل، گامی مهم در جهت استقلال ایران محسوب می‌شد. اما اجرای کامل این ایده‌ها، مستلزم شرایط داخلی و بین‌المللی مساعدتری بود که در آن زمان برای امیرکبیر فراهم نبود. با این وجود، میراث او تا امروز در سیاست خارجی ایران قابل مشاهده است.

امیرکبیر در دوران صدارت خود اقدام به تأسیس چند سفارت‌خانه در لندن، استانبول و سن‌پترزبورگ گرفت. این اقدام گام مؤثری در راستای سامان یافتن امور دیپلماتیک میان ایران و آن کشورها بود. به دنبال این اقدام، در چند کشور دیگر نیز سفارت‌خانه‌هایی تأسیس گردید و امور سیاسی از طریق سفارت‌خانه دنبال شد:

«هدف امیرکبیر از داشتن سیاست داخلی و خارجی مستقل قطع رابطه با محیط اطراف خود نبود بلکه هدف او همان آزادی عمل و برابری در برقراری روابط با سایر کشورها بود. بنابراین یکی از اقدامات مهم امیرکبیر در اجرای سیاست خارجی، تأسیس سه سفارت در لندن، سن‌پترزبورگ و استانبول بود که با این کار نه تنها اقدامات دیپلماتیک مؤثر را جانشین عملیات نظامی بی‌حاصل نمود، بلکه گام مؤثری در توسعه روابط خارجی ایران نیز برداشت، علاوه بر این دو سرکنسولگری هم در تفلیس و بمبئی تأسیس کرد و نمایندگان سیاسی ایران مکلف گردیدند که از وقایع و حوادث حوزه ماموریت خود و اوضاع و احوال ایرانیان مقیم آن کشور گزارشاتی تهیه و به وزارت امور خارجه ارسال دارند. اندیشه امیر از تأسیس سفارت این بود که ایران بیواسطه بتواند سیاست خود را عرضه کند و جلو مداخله و واسطه‌گری سفرای روس و انگلیس را بگیرد چرا که تجربه ثابت کرده بود که نظرهای شخصی مأموران بیگانه مقیم دربار در مناسبات سیاسی ایران مؤثر واقع می‌شد و پاره‌های دشواری‌ها و سوء تفاهم را بوجود می‌آورد.»

ایده‌های امیرکبیر در عرصه خارجی، به‌طور کلی، نوآورانه و پیشرو برای زمان خود بودند و می‌توان آن‌ها را از چند زاویه بررسی کرد:

نقاط قوت:

- تاکید بر دیپلماسی فعال و مستقل: امیرکبیر به جای اتکا به قدرت‌های خارجی یا پذیرش مداخلات آن‌ها، تلاش می‌کرد تا با ایجاد روابط مستقل با کشورهای مختلف، منافع ایران را به طور مستقیم دنبال کند. تأسیس سفارت‌خانه‌ها در کشورهای مختلف، گواهی بر این رویکرد است. این ایده، در تضاد با سیاست‌های انفعالی قبلی که ایران را در معرض نفوذ

قدرت‌های بزرگ قرار داده بود، قرار می‌گرفت.

به روز رسانی سیستم دیپلماسی: ایجاد سیستم مدرن دیپلماسی با گماردن نمایندگان و دریافت گزارش‌های منظم از وقایع بین‌المللی، گامی مهم در جهت ارتقای توانایی ایران در درک و واکنش به تحولات جهانی بود. تعادل در روابط خارجی: امیرکبیر تلاش می‌کرد تا با تعادل در روابط خارجی، از وابستگی بیش از حد به یک قدرت بزرگ جلوگیری کند و از ریسک‌های ناشی از آن بکاهد. این سیاست، با توجه به رقابت‌های بین قدرت‌های استعماری، هوشمندانه بود.

تمرکز بر منافع ملی: در سیاست خارجی امیرکبیر، منافع ملی ایران در اولویت قرار داشت و تمام اقدامات او در راستای حفاظت و ارتقای این منافع بود.

نقاط ضعف و محدودیت‌ها:

- محدودیت‌های داخلی: اصلاحات امیرکبیر با مخالفت‌های داخلی مواجه بود که مانع از اجرای کامل برنامه‌هایش در عرصه خارجی شد. قدرت و نفوذ مخالفان در دربار و میان روحانیون، دست او را برای اجرای سیاست خارجی مستقل تا حدودی می‌بست.

محدودیت‌های منابع: در آن زمان، ایران از نظر اقتصادی و نظامی ضعیف بود و این امر، دست امیرکبیر را در پیگیری اهدافش در عرصه بین‌المللی محدود می‌کرد. دیپلماسی فعال نیازمند منابع مالی و نظامی کافی بود که در اختیار امیرکبیر قرار نداشت.

عدم ثبات سیاسی: کوتاهی عمر صدارت امیرکبیر، اجرای کامل طرح‌ها و سیاست‌های بلندمدت او در عرصه خارجی را با مشکل روبرو کرد. عدم ثبات سیاسی باعث شد تا بسیاری از طرح‌های او ناتمام بماند. محدودیت‌های جهانی: قدرت‌های استعماری اروپایی، به‌ویژه انگلیس و روسیه، به دنبال نفوذ در ایران بودند و هرگونه تلاش برای ایجاد روابط مستقل با کشورهای دیگر، با موانع و مخالفت‌های آن‌ها مواجه می‌شد.

منبع: علیرضا کاوه جبلی، سیاست خارجی امیرکبیر، تهران، انتشارات جویا، ۱۳۷۱، صص ۱۳۲-۱۳۳

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/50088/مستقل-خارجی-سیاست-یک-هایی-ایده/>